

Қазақстанның жаңа мектебін ұйымдастыру идеясы білім берудің мақсаттарын қайта қараудан тұрады. Бұл оқыту пәндерінің мазмұнын, технологиясын, құрылымын, басқарудың, оқулықтарды, қаржыландыруды, т.б. жаңартуға мүмкіндік береді.

XX ғасырдың ірі өкілі, белгілі ағартушы Жүсіпбек Аймауытов ұстаз қызметін былай сипаттайды: «Балаларға білім берумен, тәрбиелеумен мұғалімнің қызметі тәмам болмайды. Ол балаларды тәрбиелеуге, үтітеуге міндетті, басқаша айтқанда, мұғалім қарапайым қызметкер емес, ол шәкірттерінің алдағы өмірін өз басынан кешірген тәжірибесіне таянып олаға келешекте өмірден аяғын шалыс басып, соққы жеп өкінбеске күні бұрын сақтаидыратын қорғаушысы, қамқоршысы». Ұлы Абайдың да «ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға» деген нақыл сөзі педагогикалық ғылымдық тандаған адамның өз мамандығынан шаршамайтын, қайта керешше баланың нәр алатынын айтады.

Ұстаздың бүгін қиын еңбекпен оқытқан шәкірті ертең егеменді елінің үлкен бір азаматы болғанда біз мұны ұстаз бен мемлекеттің, ата-ана мен қоғамның ортақ жемісі деп айтамыз.

ХАЛЫҚ ПЕДАГОГИКАСЫ МЕН ҒЫЛЫМИ ПЕДАГОГИКАНЫҢ САБАҚТАСТЫҒЫ

Бекмурзина Т.Т.

«Қостанай қаласы әкімдігінің білім бөлімінің №30 орта мектебі»ММ.

Халық педагогикасында тәрбие ісін баланың жас ерекшелігін ескере отырып жүргізуді талап еткен. Мәселен, ұлыңа бес жасқа дейін патшадай қара, он бес жасқа дейін қосшыңдай сана, он бес жастан асқан соң ақылшы досыңдай бағала» деген мәтел баланы еркін тәрбиелеудің, көмекшім деп үмітпен қараудың, ақылшым деп тең санаудың қажеттігін меңзейді. Ал бұл ғылыми педагогиканың ынтымақтастық принципімен қабысып жатыр.

Халық педагогикасында тәрбие ісін әр баланың жеке бас ерекшеліктерін (психологиясын) ескере отырып жүргізуді де ескертеді. “Баланы туады екенсің, мінезді тумайды екенсің”, “Бір биеден ала да туады, құла да туады”, “Балаңа үміт арту – өкенің парызы, ақтау – баланың қарызы” деп ой түйіндеген. Баланың тәрбиесі туған, өскен ортасына, ата-ананың, отбасы үлкендерінің, ұстазының үлгісіне байланысты деп қараған. Өскен ортаның тәрбиедегі әсері жөнінде А.С.Макаренко, Н.К.Крупская, А.В.Сухомлинский, А.Құнанбаев, Ж.Аймауытов, М.Жұмабаев сынды ұлағатты ұстаздардың ой-пікірлері де халық педагогикасының қағидаларымен үндесіп жатыр.

Халық педагогикасының бір принципі балаға үлкен талап қоя білуге, оның жеке басын қадірлеуге негізделген. Баланың жіберген қателіктерін үлкендер дер кезінде бақылап, дұрыс жолға салуды мақұлдаған. “Ата балаға сыншы”, “Баланың балалығына өкенің даналығы бар”, “Ақырып айтқаннан ақылмен айтқан” артық” деген мәтелдер осы ойды құптаудан туған.

Яғни, тәрбиешінің жылы жүректі болуын, тапқырлық тәсілмен тәрбиелеуін орынды санаған.

Шәкіртті тәрбиелеу, оқыту барысында ақыл-ойын дамыту бүгінгі педагогиканың ең көкейкесті мәселелерінің бірі. Дамыта оқытып тәрбиелеу ісі асқақ арманмен байланысты. Осыны құптаған ата-бабамыз “Армансыз ұлан – қанатсыз қыран”, “Арманы жоқтың пәрмені жоқ” деп, келешекті қиялдай білетін арманға, ой дербестігіне тәрбиелеуді мақсат еткен. Ал негізгі принциптерінің бірі – тәрбиенің біртұтастығы.Тәрбие ісінің біртұтастығы ұрпақ тәрбиелеудегі мақсат бірлігінен туындайды. Кез келген тәрбие құралына талдау жасасақ, тәрбиенің түрлері (еңбек, ақыл-ой, адамгершілік, әсемдік т.б.) іштей сабақтасып жатады. Оны бесік жырынан, бата-тілектер мен терме толғаулардан байқауға болады. Тәрбие ісін кешенді жүргізуді ғылыми педагогикалық еңбектер де қуаттайды. Тәрбие ісінің туғаннан өмір бойы үздіксіз жүргізілуін халық педагогикасы да, ғылыми педагогика да құптайды. Халық педагогикасы отбасы үлкендерінен бастап, ауыл ақсақалдары, өнер иелері түгел қатынасатын ұжымдық тәрбие ісіне негізделген. Халықтық педагогикада “Көп талқысы – тез”, “Көп қорқытады, терең батырады”, “Көпке қарсылық – құдайға қарсылық” деп ұжымдық тәрбиені құптаған. Халық педагогикасы мен ғылыми педагогиканың қағидалар үндестігі келесіде: 1.Баланың жас ерекшеліктерін ескере отырып тәрбиелеу. 2.Баланың жеке бас мінез-құлық ерекшеліктерін ескере отырып тәрбиелеу. 3. Тәрбиені өскен ортаның (отбасы ауыл-аймақ) үлгісіне негізделуі. 4. Балаға жылы жүректі сезіммен қарау, ынтымақтастық идеяны сақтау. 5. Баланы дамыта үйретіп тәрбиелеу, қиялдай, армандай білуге баулу. 6.Тәрбиенің біртұтастығын сақтау, тәрбие ісін кешенді түрде жүргізу. 7. Тәрбие ісінің үздіксіз жүргізілуін сақтау. 8.Тәрбие ісін ұжымдық түрде жүргізуге негіздеу.

Ұжымдық тәрбиеге ғылыми педагогика да ерекше мән берген. Қорыта айтсақ, халық педагогикасы ғылыми педагогиканың ережелері мен заңдылықтарының қалыптасуына бастау бұлақ болған.

Халық педагогикасы бүгінде ғылыми зерттеулердің тек объектісі ғана емес, сонымен қатар ол педагогикалық теориялардың, әсіресе отбасындағы тәрбиенің дамуына үлкен әсер ететін ынтымақтастық педагогиканың ірге тасы болып табылады.

Сондықтан да халық педагогикасының бүгінгі күнде практикалық та, ғылыми теориялық та мәнділігі зор екені даусыз.

Қай ғылымның болмасын, тұрақты ғылыми терминдері болатыны сияқты, қазақ этнопедагогикасының да белгілі терминдері бар. Оларға, жалпы алғанда, мыналар жатады: шәкірт, мұғалім, ұстаз, оқыту, тәрбие беру, өзін-өзі тәрбиелеу, қайта тәрбиелеу, үлгі-өнеге көрсету, ақыл-әсиет айту, оқыту, әдеттендіру, жаттықтыру, жадында сақтату; тәрбиенің түрлері: дене тәрбиесі, еңбек тәрбиесі, ақыл-ой тәрбиесі, адамгершілік тәрбиесі, әсемдік тәрбиесі, табиғатты аялауға тәрбиелеу, ерлікке, ұлтжандылыққа тәрбиелеу, ұл, қыз тәрбиесі т. б.

Жоғарыда аталған халық педагогикасының негізгі қағидалары мен ерекшеліктерін ескере отырып, қазақ этнопедагогикасын ғылыми-әдістемелік жүйесін қарастырсақ, ол мынадай жүйе болып шығады:

1. Халық педагогикасының “Сегіз қырлы, бір сырлы” ұстанымы, Мақсаты мен міндеттері: жан-жақты жетілген азамат тәрбиелеу.

2. Мазмұны: Ұлттық салт-дәстүрлер арқылы балаға ақыл-ой, адамгершілік, әсемдік, дене, денсаулық, еңбек тәрбиелерін беру, мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру.

3. Әдістер: әңгімелесу, кеңесу, түсіндіру, сендіру, талап ету, кеңес беру, үйрету, көрсету, үлгі көрсету, өтіну, бұйыру, жаттықтыру, бата беру, мадақтау, алғыс айту, жалбарыну, қарғау, сөгу, кінәлау, айыптау, жазалау т.б.

4. Түрлері: Ойындар, тойлар, еңбек мерекелері, ойын-сауықтар, кештер.

5. Құралдары: Санамақ, жаңылтпаш, өлең-жыр, тақпақ, ертегі-аңыздар, жұмбақтар, айтыстар, мақал-мәтелдер, шешендік сөздер, салттар, ырымдар, жол-жоралар, ұлттық ойындар, әңгіме, айтыстар, сабақтар мен үйірмелер.

6. Нәтижесі: “Сегіз қырлы, бір сырлы”, жаны таза, тәні сау адам.

7. Тәрбиеге себепші күштер: Табиғат, еңбек, тұрмыс, салт-дәстүр, өнеркәсіптер, дін, ана тілі, ұлттық ойындар.

8. Тәрбие ортасы: Отбасы, ауыл-аймақ, ру, қауым, тайпа, ұлт, мектеп, медресе.

9. Тәрбие объектісі: Бала.

10. Халық тәрбиешілері: Әке-шешесі, атасы мен әжесі, апа, ағалары, ауыл үлкендері, өнер иелері.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Қалиев С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық мәселелері және тарихы. – Алматы: “Білім” 2004 ж.

2. Жарықбаев К.Б., Қалиев С. Қазақ тәлімінің тарихы. – Алматы: “Санат” 1995 ж.

3. Табылдиев Ә. Қазақ этнопедагогикасы. – Алматы: “Санат” 2001 ж.

4. Қалиев С., Молдабеков Ж., Иманбекова Б. “Этнопедагогика” - Астана. 2005 ж.

5. Қалиев С., Оразаев М., Смаилова М. Қазақ халқының салт-дәстүрлері. – Алматы: “Рауан” 1995 ж.

7. Қалиев С. ХҮ-ХҮІІІ ғ.ғ. ақын-жыраулар поэзиясындағы педагогикалық ойлар. – Алматы: “Рауан” 1990 ж.

8. Қожахметова К.Ж. Халық педагогикасын зерттеудің кейбір ғылыми және теориялық мәселелері. – Алматы; 1993 ж.

ПОДГОТОВКА УЧИТЕЛЯ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИДЕЯХ И.АЛТЫНСАРИНА И ТЕНДЕНЦИИ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Беркенова Г.С.

Костанайский государственный университет им. А.Байтурсынова

Педагогические взгляды И.Алтынсарина сыграли большую роль в истории образования. В его учении нашли отражение многие педагогические проблемы, которые и поныне не утрачивают своего значения. Среди них особое место занимают вопросы развития малокомплектных школ (МКШ) и связанные с ней проблемы подготовки педагогических кадров.